

Možnosti rozvoje území

Základní mezioborová studie

Kraj Zlínský
Valašské Meziříčí

Obsah studie

1	Úvod	5
2	Slovníček pojmů	9
2.1	Obecné termíny používané ve studii	9
2.2	Odborné výrazy jednotlivých specializací	11
3	Popis pracovní metody studie	15
4	Hlavní zjištění	19
5	Členové výzkumného týmu a kontakty	37

Základní mezioborová studie obsahuje:

Závěrečnou zprávu zaměřenou na konkrétní detailní znalosti o komunitním prostředí kumulované v rámci sociálního a kulturního kapitálu v průběhu projektu.

Finální studii shrnující zjištění o rozvojovém potenciálu jednotlivých oblastí, kde byl projekt pilotován.

Dokument vznikl v rámci projektu „Pracovní návyky jako komplex individuálního poradenství, cíleného zaškolení, aktivizace místních aktérů a rozvoje potenciálu vybraných lokalit“ (reg. č. CZ 1.04./2.1.00/03.00018)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

Fond
Dalšího
Vzdělávání
příspěvková organizace MPSV

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

1.

Úvod

1 Úvod

Předkládaná zpráva je výsledkem práce odborníků v různých oborech – antropologii a sociální geografii, geobotanice a architektuře. Každý z odborníků zkoumal dané území z perspektivy svého oboru a snažil se nalézt to, co zde nazýváme „rozvojový potenciál území“ – tedy příležitost pro další rozvoj obce, kritický moment či problém, kterému je potřeba se věnovat nebo prostě jenom „prázdné místo“ na mapě obce, které poskytuje prostor pro vytvoření něčeho nového.

Výzkum byl realizován v rámci projektu „Pracovní návyky jako komplex individuálního poradenství, cíleného zaškolení, aktivizace místních aktérů a rozvoje potenciálu vybraných lokalit“ (reg. č. CZ.1.04/2. 1. 00/03.00018), který realizuje Fond dalšího vzdělávání, příspěvková organizace Ministerstva práce a sociálních věcí, a který je podpořen finančními prostředky z Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a ze státního rozpočtu. Naším primárním záměrem tedy bylo soustředit se na takové potenciály, které mohou vést k tvorbě nových pracovních míst.

Vývoj z poslední doby ukazuje, že se nelze spoléhat pouze na vnější zdroje vytváření pracovních příležitostí. Pro nové pracovní příležitosti s předpokladem udržitelnosti je nutno obrátit pozornost také dovnitř společnosti českých a moravských obcí a pokusit se využít potenciálů, které toto prostředí někdy nikoliv zcela viditelně má.

Abychom mohli důkladně porozumět strukturálním příčinám nezaměstnanosti v jednotlivých regionech a pokusit se nalézt pro ně „lék“, musíme zaměřit pozornost zpět dovnitř lokality, obce, komunity, k formálním i neformálním skupinám občanů i k jednotlivcům. Jako efektivní se ukazuje posílení sebevědomí u nezaměstnaných občanů, stejně jako u otevřených podnikatelů (či podnikavců). Zkušenosti i závěry našich analýz napovídají, že tím, co po letech stagnace může vytvořit nové výzvy, je komunitní rozvoj vedený důsledně zdola, tedy od jednotlivců a drobných každodenních potřeb, které definují jejich životy.

Cílem této studie i cílem projektu „Pracovní návyky“ proto bylo zaměřit se detailně na studované oblasti a pokusit se odhalit právě tyto artikulované či neartikulované potřeby

Cílem této studie i cílem projektu „Pracovní návyky“ proto bylo zaměřit se detailně na studovanou oblast a pokusit se odhalit právě tyto artikulované či neartikulované potřeby. Potenciál pro rozvoj oblasti hledáme v lokálních souvislostech – v krajině a její morfologii, v architektonických či urbanistických možnostech, které poskytují obce, v údajích o demografické struktuře obyvatel, v historii místa a jeho identity a především v obyvatelích samotných.

Takto nalezené nové výzvy jsou často spojené s lokálním komunitním rozvojem. V mnoha modelových případech v této situaci nejsou podnikaví a kreativní jednotlivci sami, nýbrž mají podporu místních institucí, především pak radnic či krajských poboček různých úřadů. Tam, kde se podařilo nastartovat udržitelné projekty, je často nejen jasné, ale i měřitelné, že rozvoj, který sociální družstva či ekologické farmy rozpohybovaly, daleko přesáhl původní projektové plány. Vedle ekologické farmy se tak například objevuje řemeslná dílna, družstvo provozující sociální podnik přibírá turistické a ubytovací služby. Vedle ekologické drůbeží farmy roste králičí farma, vedle zase rodinné brašnářství. V ojedinělých případech se objevují alternace sociálních služeb v blízkém okolí založené na lidské solidaritě povýšené dobrým nápadem na komplexní pracovní místo. Tam, kde se podaří propojit myšlenku s konkrétními kolektivy, kde je vůle ke spolupráci mezi občanským a politickým sektorem, tam už většinou chybí jen finanční zdroje. Ty jsou ovšem často poměrně snadno dosažitelné, pokud se někdo vyzná v dotačních titulech a grantové politice státních i evropských institucí. Co když ale nápady doutnají, diskuse se pomalu rozjíždí, ale žádné konkrétní aktivity či spolupráce zatím nenastaly? Zde je prostor pro projekt Pracovní návyky. Naším cílem je na základě námi provedených mezioborových analýz navrhnout konkrétní opatření vedoucí k rozvoji identifikovaného potenciálu území a přímo či nepřímo tak napomoci tvorbě nových pracovních míst.

V následujícím textu nejdříve stručně vysvětlíme pracovní přístupy všech specialistů zapojených do projektu, vysvětlíme základní pojmy a následně představíme základní charakteristiku oblasti očima jednotlivých vědních disciplín. Přílohou textu je seznam všech potenciálů rozvoje území, které specialisté projektu „Pracovní návyky“ na daném území našli.

Seznam byl z důvodu ochrany soukromí částečně anonymizován. Stejně tak je potřeba zdůraznit, že zdaleka ne všechny potenciály přímo generují pracovní místo či ekonomický zisk. V některých případech tomu tak je, ale jinde se jedná skutečně pouze o popis potenciálně zajímavého fenoménu, který vyžaduje dlouhodobou a strukturovanou práci s krajinou či lidmi, aby se plně rozvinul. Vycházíme ale z toho, že rozvoj je potřeba uchopit komplexně a nelze nárazově podporovat jednotlivce či řešit problémy vytržené z kontextu, aniž bychom se věnovali práci s celým komunitním prostředím, společenskou strukturou a ekosystémem oblasti.

2.

2 Slovníček pojmů

2.1 Obecné termíny používané ve studii:

Potenciál

Potenciálem zde myslíme především „příležitost pro oživení, kultivaci anebo rozvoj oblasti“. Potenciálem může být nevyužitý zdroj, třeba zanedbané místní kino, které může sloužit novému účelu nebo historická pastevní krajina, kde lze pastvu znovu obnovit. Podobně třeba sad ležící ladem může ukrývat bohatství v podobě starých krajových odrůd ovocných stromů. Jednotliví specialisté se snažili vyhledávat potenciály tak, aby jejich popisem zároveň definovali, jakou příležitost nabízí. Například zanedbanou krajinu na periferii města nazýváme potenciálem proto, že v případě, že se jí někdo začne věnovat, zprůchodní okraje města pro místní občany a vytvoří příležitost pro jejich zapojení do péče o veřejný prostor, popřípadě vytvoří pracovní pozici pro někoho místního, kdo tuto krajinu dobře zná a může se o ni starat. Péče o krajinu a její diverzitu je zároveň příležitostí vytvořit pracovní pozici, která umožní využít schopnosti a zkušenosti jinak opomíjené na trhu práce – jako například důkladná znalost místního prostředí i obyvatel, vytvořená léty kontaktů. Tento potenciál proto může vygenerovat i zcela novou pracovní pozici, která dosud na pracovním trhu neexistuje, a nabídnout tak uplatnění i lidem, kteří jsou jinak na trhu práce spíše diskriminováni (věková skupina mezi 40–50 lety, která z nějakého důvodu není flexibilní v dojíždění za prací či například při učení se práci s počítačem).

Příkladem potenciálu za specializaci **sociální geografie** tak může být třeba přítomnost střední odborné školy, která produkuje úzce specializované absolventy, a zaměstnavatel poblíž v regionu, který by pro tyto studenty mohl mít uplatnění, ale není se školou v žádném kontaktu – obě instituce vzájemně nespolupracují. Sociální geograf/ka zná věkovou i vzdělanostní strukturu regionu a uvědomuje si, kde potenciálně hrozí odchod mladých lidí za prací a zároveň díky komplexní znalosti regionu ví, kde by případně mohli najít uplatnění a co pro to udělat.

40–50 let často diskriminovaná skupina lidí

Geobotanický pohled na krajinu zahrnuje i problematiku biologické diverzity a také – více prakticky – například hospodaření s vodou. Obě témata jsou nepřímá a dokazatelně propojena: „živá“ krajina tlumí extremity klimatu a naopak – citlivé hospodaření s vodou podporuje vitální funkce krajiny. Obojí má citelný pozitivní efekt i na kvalitu života (nejen) lidské populace. Příkladem potenciálu proto může být například suchá krajina, které může vhodné hospodaření např. s dešťovou vodou navrátit diverzitu.

I Příkladem potenciálu za **historické vědy** je například významná historická událost v dějinách obce, která má prokazatelný vliv na její dnešní podobu, ale obec ji nijak nevyužívá při své propagaci, ani nezprostředkovává obyvatelům historii jejich města. Historik proto může navrhnout třeba setkání s občany, informační tabuli nebo naučnou stezku, které minulost ožíví a přispějí k posílení identity místa, se kterým se obyvatelé mohou ztotožnit a být na něj pyšní.

A Příkladem potenciálu za obory **architektura a urbanismus** je například původně pěkné náměstí nebo náves, které ale vlivem nekoncepčního stavění či zanedbání ztrácí původní kouzlo a pro místní i návštěvníky přestává být zajímavé. Urbanista dokáže nalézt a vystihnout přirozené centrum obce a pojmenovat, proč nefunguje, architekt umí navrhnout drobné zásahy (lavičky, úprava zeleně nebo parkování), které mohou pomoci místu opět vrátit život a jeho původní funkci.

S Příkladem potenciálu za **sociální antropologii** může být například skupina mladých novousedlíků, kteří by se rádi angažovali v rozvoji obce, nemají ale navázané vztahy se starousedlíky a obě skupiny navzájem neznají své motivace ani potřeby. Antropolog umí rozkrýt strukturu sociálních vztahů a navrhnout činnost či téma, které jsou oběma skupinám společné a které by je proto mohly sblížit, propojit a dopomoci k realizaci menších společných projektů, které povedou k rozvoji obce „zdola“.

Studie spojuje výsledky průzkumu odborníků z celkem 5 různých oborů

Rozvoj/rozvojový potenciál

Výraz „rozvoj“ používáme v této studii ve stejném smyslu, v jakém se běžně používá ve spojení **místní „udržitelný rozvoj“**. Rozvoj oblasti vnímáme komplexně jak z hlediska krajiny a přírody, tak z hlediska sídel a jejich obyvatel. Rozvojem nemyslíme jen rozvoj ekonomický. Potenciály, které vyhledáváme, nevedou přímo k zisku – jde nám i o rozvoj kulturní, sociální a ekologický. Rozvoj vnímáme v souvislosti s potenciálem. Přímým efektem práce s námi navrhovanými potenciály má být celkový rozvoj oblasti.

Mezioborový/mezioborová syntéza

Tato studie spojuje výsledky průzkumu odborníků z celkem pěti různých oborů, konkrétně sociální geografie, geobotaniky, architektury a urbanismu, historie a archeologie a sociální antropologie. Naším cílem bylo zaměřit se na stejnou problematiku několika různými úhly pohledu. Tyto úhly pohledu v předkládané studii syntetizujeme do jednoho textu a snažíme se tak vytvořit komplexní obraz možnosti studované oblasti. Například fenomén jako je „industriální krajina“ je důležitý jak pro botanika, který umí popsat vegetaci na místě a celkovou souvislost s okolní krajinou, tak pro architekta, který vidí návaznost oblasti na celkovou urbánní strukturu obce a umí si představit možnosti rekonstrukce a jejich nákladnost. Antropolog zase dokáže prostřednictvím práce s obyvateli obce zjistit, k čemu by se případně zrekonstruovaná oblast mohla používat tak, aby místním sloužila nejlépe.

2.2 Odborné výrazy jednotlivých specializací

Industriální krajina

(architektura a urbanismus, přírodní vědy)

- je jedním z druhů takzvané kulturní krajiny – tedy krajiny, která vznikla součinností přírody a lidského působení. Industriální krajina je krajina, která vznikla působením průmyslu. Typickým příkladem industriální nebo také průmyslové krajiny v České republice je například mostecká uhelná pánev.

Brownfield

(architektura a urbanismus, přírodní vědy)

- je odborný termín, který čeština přejala z angličtiny a prozatím pro něj neexistuje vhodné české označení. Výraz brownfield, doslova „hnědé pole“, urbanisté používají k označení nevyužívané plochy v městské zástavbě – může se jednat o plochu, která je nezastavěná, nebo jsou budovy na ní už opuštěné.

Ruderální krajina/ruderál

(přírodní vědy)

- bývá krajina, kde mohou dominovat právě brownfieldy, může jít však také o bezlesí nebo dřevinné porosty výrazně nasycené živinami (fosforem, dusíkem); druhový obsah ruderální krajiny může být chudší než u tradičně obhospodařované, ale nemusí. Typickým příkladem jsou například okraje polí, ruiny domů, řídké akátiny na zarůstajících teplomilných stepích. Typické ruderální druhy jsou pak ty, které často dominují v krajině bohaté na dusík – porosty akátu, kopřiv, třtiny křovištní nebo místa domínovaná několika invazivními druhy („plevel“).

Neorurálové

(sociální vědy – antropologie)

- jako „neorurálové“ bývají označováni obyvatelé venkova, kteří se na vesnici přestěhovali z většího města, také mohou být označováni jako „novousedlíci“ nebo prostě jako „náplava“. Odborný výraz „neorurálové“ označuje především životní styl, který pro tuto skupinu obyvatel bývá typický, vzhledem k tomu, že se často jedná o městskou střední třídu, která na venkov přišla

hledat klidnější a přátelštější prostředí, případně prostor pro kreativní práci. Jak ukazují některé naše příklady, neorurálové mohou být někdy tahouny rozvoje v komunitě, protože jim nechybí nová energie, často se ale také mohou dostat do konfliktu se starousedlíky, protože nechápou jejich specifické potřeby, vztah k místu a lokální identitu.

Vnitřní periferie

(sociální geografie)

- vnitřní periferie jsou sociálně i ekonomicky slabší oblasti, které leží na okraji rozvojových center, tradičně na hranici dvou či více krajů. Vyznačují se špatnou dopravní dostupností, stagnací či úpadkem místního hospodářství, ztrátou obyvatelstva a jeho stárnutím, špatnou vybaveností technickou a občanskou infrastrukturou, stářím bytového fondu a přítomností specifických sociálních problémů spojených s exkluzí.

Izolovanost spolu s nevýhodnou dopravní polohou jsou pro investory neatraktivní a navíc umocňují závislost těchto oblastí na odlehlém regionálním centru. Stále více se ukazuje, že možnosti rozvoje těchto oblastí závisejí na využití a aktivaci jejich vnitřních zdrojů, které vedou k větší soběstačnosti území. Mezi hlavní rozvojové faktory patří kvalita lidského a sociálního kapitálu. Jinými slovy, velmi zjednodušeně, možnosti rozvoje těchto oblastí bezprostředně závisejí na aktivitě místních lidí, jejich angažovanosti a kvalitě jejich vztahů.

Extravilán/intravilán

(architektura a urbanismus, historie, geobotanika)

- intravilánem je zastavěná plocha obce, kterou však tvoří veškeré její části (budovy, veřejná prostranství, komunikace, zahrady atd.). Zbytek katastrálního území obce vně intravilánu (včetně samot, polností lesů a dílčích staveb) označujeme jako extravilán.

3.

Popis pracovní
metody studie

3 Popis pracovní metody studie

Předkládaná studie syntetizuje poznatky pěti vědních oborů – sociální antropologie, sociální geografie, historie a archeologie, geobotaniky a architektury a urbanismu. Každý z odborníků ke studované oblasti přistupoval odlišným způsobem a získával poznatky specifickou metodou.

Sociální antropologie se soustředí na kvalitativní výzkum obyvatel dané oblasti. Formou zúčastněného pozorování a rozhovorů zkoumá potřeby a motivace místních, identifikuje silné komunitní skupiny, potenciální konflikty a kulturní specifika zkoumané oblasti. Cílem je hloubková a detailní analýza sociální struktury obce s důrazem na možnosti komunitního rozvoje.

Sociální geografie získává údaje o populaci studované oblasti prostřednictvím kvantitativní i kvalitativní metody. Předkládá údaje o demografické, ekonomické a vzdělanostní struktuře obyvatelstva, zaměřuje se na popis sociální struktury obce z makro-hlediska a také na celkové postavení obce uvnitř regionu a dalších lokálních struktur.

Historie a archeologie se zaměřují na minulost zkoumané oblasti – buď prostřednictvím práce s archivními prameny, nebo přes výzkum archeologickými metodami přímo na místě. Historické vědy tak předkládají údaje o tom, jak daná oblast fungovala a byla využívána v minulosti, a jak to ovlivnilo její současnou podobu. Pomocí těchto údajů je možné vsadit celkový rozvoj oblasti či obce do historického kontextu a pokusit se zachovat kontinuitu v případě, že je to žádoucí.

Geobotanika se věnuje ekologickým vztahům v krajině, vztahům mezi rostlinnými společenstvy a ostatními složkami životního prostředí, a je zde pojímána velmi široce – zahrnuje krajinnou ekologii, krajinnou historii, etnobotanické aspekty kulturní krajiny a biologický pohled na problematiku agrární krajiny. Okrajově je zahrnuta i geologická a klimatická problematika, zmiňovány jsou i podstatné problémy ochrany přírody zkoumaných lokalit.

Architektura a urbanismus se soustřeďují na popis sídel, ať už měst, obcí či jednotlivých stavení a na jejich vzájemné vztahy a struktury. Uvnitř obcí architekti a urbanisté identifikují funkční či nefunkční veřejné prostory a navrhují možnosti jejich revitalizace, vytíkovávají vhodná místa či budovy cenné pro další rozvoj obce nebo upozorňují na architektonicky cenné konstrukce, které mají zůstat zachovány, a navrhují možná technická řešení či úpravy.

4.

Hlavní zjištění

4 Hlavní zjištění

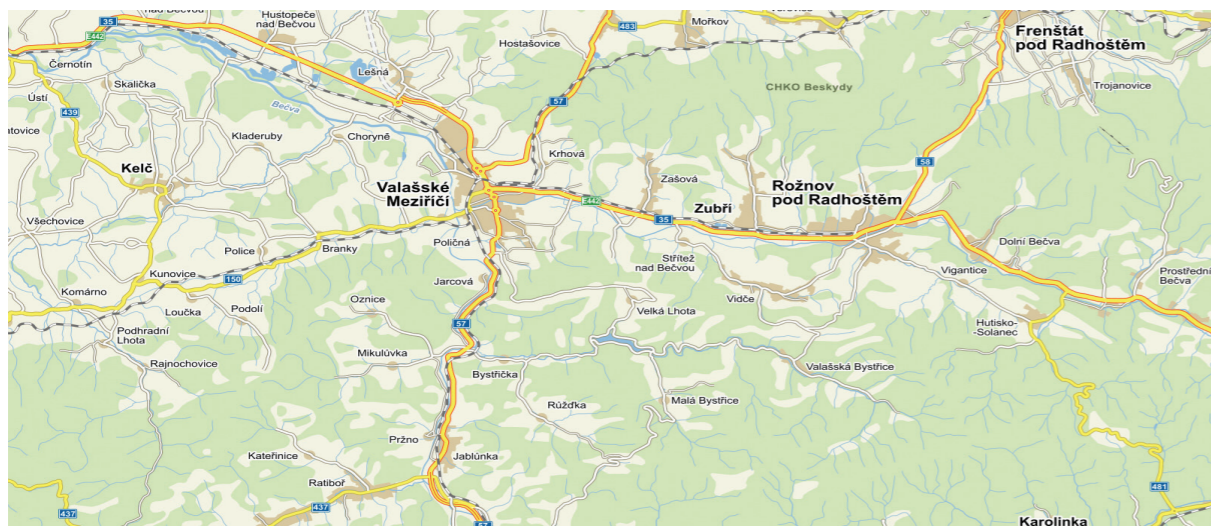
Předkládaná zpráva vychází z výzkumného šetření, které proběhlo v rámci projektu „Pracovní návyky jako komplex individuálního poradenství, cíleného zaškolení, aktivizace místních aktérů a rozvoje potenciálu vybraných lokalit“. Původně probíhalo od 14. dubna 2014 a bylo soustředěno do konkrétních dvanácti lokalit ČR s vysokou nezaměstnaností. Jednou z nich byla i lokalita označována jako Z1, která byla z počátku situována do Zlínského kraje, konkrétně na území okresů Zlín a Vsetín. Na deklarovaném území byla jako středobod zájmu zvolena města Valašské Klobouky a Slavičín s přílehlými obcemi. Za tyto lokality vznikla samostatná zpráva. V poslední fázi projektu (cca srpen-listopad 2015) byla však tato oblast rozšířena o nové výzkumné území, jehož charakteristika bude na následujících stránkách popisována. Na rozdíl od ostatních míst v doplňkové lokalitě působil výzkumně pouze sociální antropolog/komunitní koordinátor, ostatní specialisté se výzkumu z časových důvodů neúčastnili. Jedná se zpravidla o rurální oblasti ležících v katastrech vesnic, které spadají pod dvě místní akční skupiny.

Za prvé hovoříme o území MAS Střední Vsetínsko, které se nachází na rozmezí Hostýnských a Vsetínských vrchů a částečně zasahuje na území Bystřičky do CHKO Beskydy, za druhé pak částečně o MAS Rožnovsko (především jejím západním území), kterou bychom mohli lokalizovat v severovýchodní části Zlínského kraje a taktéž na severovýchod od území MAS Střední Vsetínsko. Jednoduše řečeno, můžeme přibližně hovořit o vymezení na mapě, které vznikne pomyslným spojením následujících bodů: Oznice - Zubří - Valašská Bystřice - Ratiboř - Kateřinice.

Cílem terénních aktivit v rámci projektu bylo zjistit co možná nejvíce informací o aktivním komunitním prostředí v lokalitách, které by mohlo disponovat sebemenším potenciálem generovat pracovní příležitosti pro cílovou skupinu dlouhodobě nezaměstnaných. Jednoduše řečeno, *potenciálem* se v tomto kontextu rozumí možnost nějakého komunitního celku či lokální aktivní skupiny vytvářet pracovní místa na základě místních potřeb. Hlavním

cílem práce v terénu bylo tyto potenciály v tomto (především rurálním) prostředí identifikovat, popřípadě následně na základě různých strategií aktivizovat. Dalším záměrem výzkumného šetření, a především zásadním cílem této zprávy je vymezit potenciály, které neodkazují explicitně k výše zmíněné definici vázané na pracovní trh, ale spíše k rozvojovým a ekonomickým možnostem regionu a jeho silným a slabým stránkám, jinými slovy, lokální a regionální konkurenceschopnosti, k jeho potřebám a problémům.

Potenciál regionu a jeho potřeby

Valašské Meziříčí. Zdroj: www.mapy.cz

Během terénního šetření bylo upřednostněno především využití kvalitativních sociálně antropologických metod, jako jsou standardizované a nestandardizované rozhovory s místními a zúčastněné pozorování (*participant observation*). Nešlo samozřejmě opominout studium primárních a sekundárních zdrojů. V samotné praxi probíhaly tyto aktivity postupnou metodou sběru dat „shora“ (státní a jiné samosprávné veřejnoprávní instituce – tj. státní správa, veřejnoprávní korporace – veřejná samospráva, veřejné ústavy a podniky, veřejné fondy a nadace apod.) směrem „dolů“ (spolky, družstva, registrované církve aj.). Prostřednictvím těchto metod bylo možné se seznámit jednak s obecným lokálním charakterem či sociokulturní realitou (nedostatky, regionální potřeby, strategie rozvojového plánování apod.), a za druhé dostat se k činným aktérům v lokalitě, a následně pak od nich k dalším sociálním sítím. V zásadě je nutné deklarovat na základě zjištěných informací, že navštěvování firem, ekofarem a obdobných podnikatelských subjektů se jeví pro takto nastavený a definovaný projekt více efektivní, a to i za předpokladu, že by nebyly přístupné stimulační nástroje ve formě dotačních programů (u tohoto projektu tyto možnosti byly). Bylo umožněno k aktivizaci NNO nabízet dotace na pracovní místa nebo poskytovat tzv. cílené zaškolování nezaměstnaných financované z projektu. Výzkum tedy probíhal na různých úrovních veřejné správy a jejích institucí, u neziskového sektoru (u formálních i neformálních spolků a komunit), komerčního sektoru i náhodně u vybra-

ných jedinců – tj. rezidentů žijících v dané oblasti. Tedy snahou bylo postihnout veškeré podstatné sociální sítě institucionální i neformální.

Na úvod je nezbytné podotknout, že se předkládaná zpráva nesnaží podat vyčerpávající přehled o regionu, a už vůbec se nesnaží aspirovat na úroveň vědecké studie. Má být spíše souhrnem všeobecných informací, které se bezprostředně týkají tematiky související s lokálními potřebami (nedostatky), potenciály (kulturními, sociálními, ekonomickými, krajinnými apod.) a aktivním komunitním prostředím. To vše je řešeno (pokud je to možno) v návaznosti na možnosti praktického generování pracovních příležitostí v deklarované lokalitě vymezené výše jako oblast Z1. Jmenované spolky či aktivní formální či neformální skupiny v textu jsou uváděny pouze pro ilustraci jako příklady dobré praxe, a nejde v žádném případě o celkový soupis či rejstřík všech existujících komunitních pospolitostí činných na tomto území, byť by si v pozitivním slova smyslu poznámku taktéž zasloužily.

Obecné vymezení lokality

Z hlediska identity obyvatelstva lze říci, že se místní občané žijící v této severovýchodní části Zlínského kraje se stále ještě hluboce sebeidentifikují s „valaštvím.“ O sociálním kontextu ve vztahu k valašské identitě bych se zde nechtěl příliš rozepisovat, jelikož by tento poměrně vágní, špatně definičně uchopitelný abstraktní jev vydal na rozsáhlou vědeckou monografii. Pro tuto výpověď stačí vzít v potaz už jen ty skutečnosti, že Valašsko jako takové nelze pokládat historicky za žádný státní útvar a geograficky je poměrně obtížné ho vymezit. Jeho hranice jako takové lze spíše odvozovat od subjektivních úsudků obyvatel, kteří se buď s valašskou identitou ztotožňují či nikoliv. Respektive jde o sdílené historické povědomí (na základě kolektivní paměti), v menším měřítku pak o určité tradice dialektové podobnosti (udržované značně prostřednictvím ústní lidové slovesnosti) či kulturní atributy (salašnický způsob života, symbolismus krojů, pracovní návyky apod.). Tyto faktory, které se více či méně na různých místech prolínají či naopak částečně chybějí, způsobují nejednoznačnost v samotném vymezení oblasti. To způsobuje existenci jistých jádrových oblastí Valašska a jeho periferií (některé valašské atributy jsou přítomné, jiné nejsou), které někdo za tento etnokulturní útvar pokládá a někdo nikoliv. Aby věc byla ještě složitější, lze vysledovat i různé sklony k lokálnější identitární sounáležitosti, třeba k rodné víscce (např. lze dohledat na symbolice krojů užívaných v jednotlivých obcích, při odlišných tradicích apod.) nebo rodovým či rodinným aliancím. V zásadě příslušnost k rodině zde byla vždy založena na silných vazbách, avšak i v dnešní globalizované době, a to mimo jiné v důsledku větší otevřenosti regionu vůči ostatním krajům a možnostem migrace, dochází k postupnému stírání a snižování role rodiny, a to jak ve smyslu ekonomickém, tak i sociálním. Snižuje se počet vícegeneračních soužití (dnes je to minimum domácností) a mnohdy se ztrácí i tak dříve prosazovaná, společensky přijímaná bázlivá úcta ke starším členům rodiny, která je zpravidla nahrazována

egalitářskými vazbami mezi starými (myšl. descendenty) a mladými (ascendenty). Dle zjištění dochází i k nižší sňatečnosti a u mladé generace, je spíše upřednostňováno partnerské soužití bez závazků, i přes skutečnost vyšší míry zbožnosti na Valašsku. Naopak rozvodovost není v tomto tradičním regionu (v celém Valašsku) tak silná jako v ostatních krajích České republiky.

Náboženská tradice a valašská identita

Všudypřítomná náboženská tradice je ostatně další neodmyslitelnou součástí či faktorem konstruujícím valašskou identitu. Její roli nelze přeceňovat, ale ani podceňovat. Faktem zůstává, že zbožnosti či nějaké formě spirituality přikládají místní v tomto regionu tradičně větší důležitost, než je tomu v ostatních částech republiky. Tyto závěry dlouhodobě potvrzují statistické údaje ČSÚ, dle kterých ve Zlínském kraji žije největší procento religiozně založených obyvatel. Na druhou stranu je nutné podotknout, že velká část místních občanů je k náboženství vlažná, tj. můžeme je pokládat za věřící avšak nepraktikující, a najdeme zde i hodně ateistů. Jisté rozdíly jsou znatelné v tomto ohledu mezi městy a obcemi. Zpravidla zde funguje jakási přímá úměra, že čím větší město, tím je míra zbožnosti nižší. Dominantní zastoupení v regionu má nepřekvapivě církev římskokatolická. Charakteristickým rysem daného území je však i vysoký podíl lidí vyznávajících protestantskou tradici, což má v této lokalitě hluboké historické souvislosti.² Konkrétně se jedná o stoupence Českobratrské církve evangelické (hlavně v centrálních oblastech Valašska, směrem od jádra se zvyšuje procentuální poměr římských katolíků), která má v oblasti veliké množství

² Protestantismus dorazil historicky na Valašsko později, a to až někdy v 16. století z přílehlých evangelických oblastí Moravy. Vliv reformace v husitských dobách tuto oblast téměř nepoznamenal. Protestantismus byl v minulých stoletích dominantním náboženstvím.

¹ Ve smyslu chápání Barthova konceptu sebe-askripce (self-ascription), jež vychází z premisy zohledňující faktory, které definují identitu na základě interní perspektivy etnické skupiny.

vlastních farních sborů a kazatelských stanic, které správně a administrativně spadají pod tzv. Východomoravský seniorát. Farní sbory se nacházejí například v Hošťálkově, Kateřiněcích, Jablůnce, Pržnu, Ratiboři, Růžďce, Velké Lhotě či kazatelské stanice (např. v Lázech). V některých obcích se hlásí k evangelismu dokonce většina obyvatel, jako je tomu například v Kateřiněcích, kde se nachází jak farní sbor a kostel Českobratrské církve evangelické, tak i sbor Církve adventistů sedmého dne, nebo v Ratiboři.

Vřelé sociální vazby

S určitostí lze říci, že vyznavači obou křesťanských tradic tvoří poměrně vyrovnanou věkovou strukturu a mezi jejich věřící patří bez rozdílu lidé z mladé i starší generace. Nedá se s určitostí tvrdit, že by i mezi mladou generací nebyl zájem přiklánět se k nějaké formě zbožnosti. Spíše je na tomto místě nutno opatrně rozlišovat mezi skutečně praktikujícími věřícími a těmi, pro které je víra pouhou kulturní tradicí předávanou z generace na generaci, formou identifikace s místní skupinou a sociokulturní realitou, a regulátorem mezilidských vztahů. Právě druhá skupina věřících (tedy těch neprotikujících) stojí v zásadě početně nad tou skupinou, která by aktivně docházela do kostela a participovala na farních akcích. Zbožnost je tak skutečně v současné době spíše niterná duchovní záležitost a součástí sdílené valašské identity. Tím však nelze říci, že by kostely v tomto regionu zely prázdnotou, jako je tomu například v Čechách, ba naopak. Stále se zde nachází hodně lidí, kteří navštěvují mše svaté, přijímají eucharistii, chodí ke zpovědi apod. Tato vyšší míra praktikované religiozity je pak zdatelná i na větší obřadnosti a okázalosti pohřbů a jiných formálních i neformálních ceremoniálů. Je nezbytné též podotknout, že v mnoha oblastech náboženského vyžití a tradic je konečná podoba křesťanské religiozity do značné míry promíchána s jinými religiózními a pohanskými vlivy. Na druhou

stranu i v této lokalitě lze hovořit s mnoha respondenty, kteří vyznávají nanejvýš „pozitivistický“ ateismus, což znamená, že u nich totálně absentuje jakákoliv víra v Boha resp. duchovní bytosti. To vše je doprovázeno odmítáním těchto entit, jakožto něčeho nedoložitelného a neverifikovatelného.

Pokud se vrátíme k původnímu tématu obecné identity místních obyvatel, konkrétně pak jejich vlastní reflexi „valašství“, jakožto subjektivní kategorie, lze konstatovat, že tento jev v mnoha ohledech odráží uměle konstruovaný a v mnoha případech na zakázku formovaný koncept (mnohdy i s příznaky komercializace a reklamních strategií³). Valašská sociální soudržnost lokálního společenství je tím pádem samotnými aktéry definována generalizujícími a vágními kategoriemi, jež odkazují na určitý tradiční způsob života, strategie způsobu obživy a pozitivní stereotypy o vlastnostech Valachů obecně. Pozitivní stereotypy jsou však jistě přítomny v úvahách leckterého etnonacionálního společenství, která na tomto základě konstruují svoji identitu a definují tak svoji příslušnost ke své pospolitosti.

Vzhledem k jistému výše deklarovanému konzervatismu je nutno v rámci uchopení místního sociálního kontextu poznamenat, že existují dvě roviny. Za první, pozitivní stránkou je bezesporu to, že se v rámci lokálních skupin a komunit udržují (v obecné rovině) nadstandardní a velice vřelé sociální vazby, a to jak mezi rodinnými aliancemi, tak sociálními aktéry všeobecně. V porovnání s jinými regiony ČR lze dokonce konstatovat, že zde ještě nevymizely jisté tradiční hodnoty a vztahy, které sociální život obohacují, formují a posilují (lidé si více pomáhají, navštěvují se, baví se, sdílejí spolu volný čas apod.)⁴. Na druhou stranu, negativem je naopak v tomto ohledu to, že zde díky určité

³ Tento charakter můžeme doložit na příkladu vzniku tzv. Valašského království, či na vytvoření regionální certifikace produktů pod označením „Pravé valašské“ apod.

⁴ Čtenář nechtě bere tuto proklamaci spíše jako moji subjektivní výpověď než faktický, všeobecný stav věcí. Na druhou stranu, tento aspekt zmínil nejméně jeden obyvatel žijící v regionu (což berme do jisté míry jako příklad pozitivního stereotypu o vlastní skupině) i mnoho translokálních návštěvníků.

zkostnatělosti zaryté v tradičnějším způsobu života chybí mnohdy u jedinců smysl pro iniciativnost a tvůrčí podnikavost ve smyslu individuální seberealizace. Často se stává, že se nedostává místním lidem určitého informačního rozhledu díky „přílišné kulturní zabředlosti a provinčnosti“. To je v zásadě dáno skutečností, že tito místní residenti nejsou tradičně příliš mobilní a jsou citově úzce vázáni na komunitu a rodnou lokalitu.

Migrace

Pokud se podíváme na tento region z pohledu migrace, tedy obecně řečeno prostorové mobility obyvatelstva v rámci regionu i mimo region, lze zaznamenat, dle vyjádření respondentů, několik obecných trendů, o kterých se hovoří. Za jeden ze základních problémů, na které místní lidé především z malých obcí upozorňují, je ten, že mladí kvalifikovaní lidé po dokončení vzdělání nenajdou v regionu odpovídající práci. Většinou je situace taková, že mladý člověk vystuduje v některém z krajských měst a rozhodne se, že se vrátí zpět do své domoviny. Problém nastává ve chvíli, kdy zjistí, že se ve svém oboru v daném místě neuplatní, a to ani ve spádových městech jako je Vsetín, Rožnov pod Radhoštěm či Valašské Meziříčí. Z toho vyplývá jednoznačně to, že je avizované území víceméně atraktivní z pohledu kvality života (na tomto místě nejsou myšleny parametry ekonomické, spíše pak hodnoty, které jsou často obyvateli preferovány, jako je rodina, bydlení, přírodní prostředí, volný čas, bezpečnost apod.), nikoli však z pohledu možnosti nalezení kvalifikovaných pracovních pozic, kterých je zde poskrovnu. Tato skutečnost nutí mladou vysoce kvalifikovanou generaci odcházet zpět do měst, kde vystudovali nebo jinam, což se samozřejmě bude v budoucnu projevovat na rozvoji regionu. Na druhou stranu, pokud jsou tato místa v regionu dostupná, jsou podprůměrně placená, takže potenciální rezident raději volí bydliště v jiném kraji. **Podprůměrnost platů a nízká míra kupní síly se samozřejmě týká všech pracovních pozic v regionu. Dlouhodobé negativní migrační saldo mladých lidí ve Zlínském kraji je registrováno i v kvantitativní statistické rovině, která ukazuje, že ročně z kraje odchází více jak 500 lidí v rozmezí 25-34**

roků.⁵ Jedním z cílů místních akčních skupin i mikroregionů je zastavit tyto negativní trendy a udržet tyto lidi v regionu, i když podle vyjádření některých členů je víceméně jisté, že nelze v této věci ani v budoucnosti konkurovat městům jako je Olomouc nebo Brno. Řešením jak navýšit imigraci do oblasti je vytvořit odpovídající zázemí služeb v obcích a nabídnout více možností pro aktivní i pasivní trávení volného času (např. dobudovat cyklostezky). Pěkná příroda sama o sobě nestačí, aby se zde objevila masová imigrační vlna.

Vedle tohoto trvalého vystěhovávání zapříčiněného nedostatkem odborných a kvalifikovaných pracovních míst u mladých vystudovaných lidí existuje v tomto rurálním prostředí ve velké míře vnitřní denní migrace, kdy obyvatelé dojíždějí za prací do nejbližších spádových měst v rámci okresu či kraje a po práci se vrací zpět domů. Typickým příkladem těchto dvou zmíněných migračních tendencí je obec Malá Bystřice, kde je v dlouhodobém horizontu možné vysledovat pokles obyvatelstva, které se z obce nastalo stěhuje do jiných oblastí nebo dojíždí za prací. Nutno připomenout fakt, že právě poloha je silnou stránkou obce, která je zasazena mezi tři velká města, takže je zde relativně dobrá dojezdnost a poměrně dobře zde funguje veřejná doprava. Na druhou stranu zde chybí služby, děti musejí dojíždět do školy a dokonce v místě není ani školka. Potenciální budoucí imigraci nenahrává ani skutečnost, že se zde sice nacházejí stavební parcely, avšak ty jsou ve vlastnictví soukromníků, kteří je neprodají. Navíc je velká část katastru obce v CHKO, kde platí přísné limity pro výstavbu. Na druhou stranu, i přesto, že obecně dochází k úbytku kvalifikované pracovní síly u mladé generace, není situace až tak vážná. Některé obce jsou sice těmito tendencemi poznamenány, avšak to nic nemění na tom, že jejich migrační saldo je pozitivní, tedy že počet obyvatel narůstá. Příkladem může být obec Kateřinice, která nabízí de facto všechno, co si může občan přát, pokud tedy zapomeneme na pracovní příležitosti, jež jsou k mání spíše v nedalekých městech jako je Vsetín, Valašské Meziříčí apod.

⁵ Demografická ročenka krajů 2005 až 2014: Zlínský kraj. Český statistický úřad, Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555243/1300681513.pdf/846184a5-aado-47d8-a007-34abc-9254f69?version=1.0>

Potenciál přírodního krajinného rázu

Kateřinice jsou prosperující obcí s proaktivní radnicí, nachází se zde škola, hospoda, několik obchodů, je poměrně dobře dostupná veřejnou dopravou, fungují různé typy služeb, například rozvoz jídla pro důchodce. Pokud zde něco chybí, jako např. pošta, zubní lékař, gynekolog, praktický lékař pro děti a dospělé, je toto vše dostupné v nedaleké Ratiboři, která je jednou z dalších perspektivních obcí pro občany v produktivním věku, kde pokračuje výstavba nových domů. V obci se navíc nacházejí soukromé pozemky, na kterých lze stavět. Sama obec sice žádné pozemky nevlastní, mimo technickou infrastrukturu (kanalizaci, vodovod, cesty apod.), avšak rází politiku, že je třeba se rozšiřovat a rozvíjet, a ne se zakonzervovat. Z hlediska nastíněných migračních trendů se neliší ani malá obec Oznice, ležící jihozápadně od Valašského Meziříčí, sevřená v podhorském údolí Hostýnských vrchů. Na jednu stranu zde místní pociťují, že dochází k úprku mladých vzdělaných lidí do měst, avšak taktéž poukazují na to, že je jejich obec svým způsobem hezké strategické místo pro bydlení, jež je coby kamenem dohodil do Valašského Meziříčí a Vsetína, což je předurčující faktor pro bezproblémovou pracovní migraci. Ztráta mladé generace je vyvažována stěhováním pracovně produktivních lidí s vyšším vzděláním kolem 30-40 let, kteří zde staví rodinné domky (tento jev je zřejmý, nikoliv však masový). Jedná se buď o rodáky, kteří se vracejí na místo, kde měli jejich rodiče nemovitosti nebo jsou to lidé z nedalekých měst, jejichž snem je mít dům na venkově. Dlužno dodat, že tato skupina lidí je z hlediska rozvoje obce a financí v zásadě nerentabilní, jelikož jen zřídka mění své trvalé bydliště. Obecní rozpočet z toho tak nic nemá.

Potenciál v cestovním ruchu

Je víceméně nesporné, že zkoumané rurální území má v oblasti cestovního ruchu nemalý potenciál. Hlavní devizou je v první řadě přírodní krajinný ráz nabízející nespočet letních i zimních volnočasových aktivit. Využití turismu a jeho rozvoj však i přesto není pro místní obce a MAS jednoduše řešitelným problémem, ba naopak. Existuje pro to v zásadě několik evidentních důvodů. Prvním z nich je bezesporu nemožnost konkurovat přilehlým tradičním centrům cestovního ruchu, jako je Rožnov pod Radhoštěm se svým skanzenem, Valašské Meziříčí či Velké Karlovice, nacházející se v chráněné krajinné oblasti Beskydy na úpatí Javorníků a Vsetínských vrchů, se svým širokým spektrem nabídky turistického vyžití, a to ve všech ročních obdobích (sjezdovky, cykloturistické tratě a jiné sportovní a relaxační aktivity, rozhledny, dřevěnice apod.), včetně lepšího zázemí pro poskytování služeb. Dle respondentů leží zásadní problém nekonkurenceschopnosti vůči jiným lokalitám především ve skutečnosti, že zkoumaná rurální oblast nedisponuje ani tolika atraktivními místy, což ve svém důsledku znamená menší turistickou návštěvnost. Skutečně si nelze nalhávat, že by oblast byla či mohla být centrem turistického dění. Je evidentní, že většina místních obcí nemá vyloženě velké lákadlo a v jejich možnostech je nabídnou cestovatelům „akorát“ kostelík se hřbitovem či zvoničkou. I přesto, že některé kulturní památky tohoto typu v jednotlivých obcích můžeme pokládat za dosti významné (např. unikátní dřevěný evangelický toleranční kostel ve Velké Lhotě apod.), je víceméně jasné, že v dnešním globalizovaném světě je toto bohužel málo na to, aby to přilákalo masu.

To souvisí s propagací turismu a jejich strategiemi. Problém je dvojznačného charakteru. Za prvé je propagace turismu ze strany obcí minimální nebo dokonce nulová (většinou obce přispívají ze svého rozpočtu na propagaci na úrovni MAS nebo mikroregionu, mají webové stránky, používají různé panely nebo se prezentují při veletrzích, rozvěšování materiálů) a za druhé není ve srovnání s vedlejšími zaběhnutými turistickými destinacemi příliš co propagovat. V tomto ohledu skoro neexistuje propagace ani na úrovni MAS.⁶ Pozitivní je však, že funguje mezi starosty čilá spolupráce jak v rámci mikroregionu, tak v rámci MAS, které mají širší působnost s ohledem na to, že tato uskupení sdružují mimo veřejný sektor i podnikatele a neziskové organizace. Dle slov členky MAS Střední Vsetínsko je bezesporu příznivé pro řešení avizovaného problému to, že se starostové scházejí mezi sebou i s ostatními subjekty a stále něco nového vymýšlejí, jelikož v rámci této kooperace dochází k navazování neformálních vztahů. Jediným problémem propagace pak zůstávají především finance nikoliv neochota či obstrukce ze strany vedení obcí. Dle vyjádření informátorky ze Zašové je propagace cestovního ruchu skutečně nedostatečná a prostor se v této oblasti určitě nachází. Údolí Velkých Karlovic nemá podle ní zdaleka tolik co nabídnout, avšak prosperují především díky šikovnému marketingu a destinačnímu managementu a taktéž dostatku finančních prostředků, které jsou směřovány jedním směrem a nikoliv do dvaceti různých subjektů. Údolí Bečev má v oblasti cestovního ruchu možnosti minimálně stejné, jen je nutné koordinovaně a systematicky řešit propagaci a zapojit do managementu všechny obce, které sledují stejný směr.

⁶ Pro řešení tohoto problému by stálo za to přizvat nějakou profesionální marketingovou společnost. Vzhledem k tomu, že by se v ideálním případě zvýšily díky této propagační činnosti zisky z turismu, mohly by být z těchto peněz částečně refinancovány vklady do samotné propagace. Na tomto by ovšem měly participovat podílem ze svých zisků všechny strany, které z turismu profitují, a to jak veřejný, tak soukromý sektor.

Podle slov některých respondentů, v této situaci, kdy obce nedisponují žádným vsutku výlučným turistickým lákadlem a zároveň se nesnaží propagovat i to málo, co mohou nabídnout, mohlo by být správným krokem přitáhnout turisty především na věci, které jsou charakteristické pro tento region, tedy na něco co je místnímu prostředí vlastní. V sektoru služeb by se to týkalo například vybudování restauračního zařízení, hospody, pohostinství, salaše apod., kde by se vzkřísily staré valašské recepty včetně dřívějších tradic, nebo to samé platí o živém valašském muzeu či nějaké dřevěnici, kde by návštěvníci na vlastní kůži zažili lokální zvyklosti z první ruky, a to jak vizuálně tak i z ohledu gastronomického. Jedna z členek MAS Střední Vsetínsko se v této věci vyjádřila následovně: „Je třeba najet na místní tradice a udělat si to po našem a ne snažit se vytvořit obrovský zábavní park a la Valašsko, ale mnohem menší věci provázané a prositované, které budou na sebe odkazovat. Když sem člověk přijede a bude vědět, že v sousední vesnici je něco zajímavého, třeba sad krajových odrůd, kde si budou návštěvníci moct dát mošt.“ V některých obcích by nebylo na škodu vytvořit v návaznosti na tyto atrakce malá infocentra, která by nebyla pouze zprostředkovatelem informací o destinaci, ale mohla by být zároveň i muzeem lidové kultury, výstavou či dokonce tradiční řemeslnou dílnou (potenciálem by mohla být revitalizace místního lidového řemesla – výroby dřevěného náčiní /tradičně Valašská Bystřice a okolní obce/, výroba křiváků – kudel /Bystřička, Růžďka, Ratiboř, Jasenice, Malá Bystřice/⁷ tradičních metel z březového proutí /především Zubří, Kateřinice a několik dalších dědin/apod. Je zřejmé, že většina obcí nemá dostatečné rozpočty na to, aby byly schopny tyto instituce financovat, avšak bylo by to možné za situace, že by takové infocentrum fungovalo v jedné spádové obci pro více vesnic. Místo, kde by se tato služba neminula účinkem je zajisté Bystřička, Jablůnka nebo taktéž obec Kateřinice, která byla vyhlášena vesnicí roku 2014 a je dostatečně velká na to, aby mohla tyto služby poskytovat.

⁷ Více o tradičním křiváčkářství a výrobě dřevěného náčiní ve vsackých vesnicích in: ROUS, Jan. Výbor z díla, Bystřička 2015

Pokud se vrátíme zpět k otázce strategie za-
traktivňování destinace z hlediska jejího
osobitého charakteru, měla by v této věci
existovat určitá snaha oživovat potenciály,
které jsou původní a hodnověrné v rámci so-
ciokulturního a historického kontextu lokali-
ty. V případě využití folkloru nebo tradic pro
tyto účely by měla na důvěryhodnosti přidat
otázka po autenticitě toho či onoho řešené-
ho kulturního fenoménu. Mnohdy je snazší
revitalizovat něco, co je charakteristické pro
danou lokalitu, i když třeba zapomenuté, než
„stavět na zelené louce“ a vytvářet tak falzifi-
kovanou realitu, která není ničím jiným než
vědomou manipulací s fakty nebo kýčovitým
podnikatelským záměrem snažícím se pro-
sadit cokoli strojeného za jakoukoliv cenu.
V otázce autenticity si na tomto místě do-
volím uvést konkrétní reprezentativní příklad.
Není tajemstvím, že historicky mělo v této
oblasti Valašska velice silné postavení protes-
tantství, což ve svém důsledku znamenalo, že
se v obcích jako je Bystřička neuchytily kato-
lické tradice typu fašankových průvodů, jaké
jsou třeba viditelné na jižním Valašsku (např.
Prlov, Seninka) apod. Z historických důvodů
tedy místní tradice nebyly vázány na katolici-
smus jako v jiných částech Valašska a je tomu
tak dodnes. Podle informátorů se zde v oblas-
ti středního Vsetínska tyto zvyklosti příliš ne-
drží, avšak je zde naproti tomu znatelný histo-
rický odkaz kultury portášství (dříve valašští
strážci východních hranic Moravy, zemský
bezpečnostní sbor, později též plnili roli čet-
nictva či finanční stráže až do r. 1830) a „zboj-
nictví“. Právě portášská tradice se v tomto
kontextu zdá být tou autentickou substancí
tradiční lidové kultury, která zároveň tvoří po-
tenciál pro cestovní ruch. Tohoto fenoménu si
byli dobře vědomi i v obci Valašská Bystřice,
kde nechali místní zájemci o vojenskou histo-
rii vzniknout v roce 2003 novodobý Valašský
sbor portášský, který již šest let pořádá tzv.
Portášské slavnosti, jež se stávají oblíbenou
masovou akcí, kterou navštěvuje několik tisíc
lidí. V podobném duchu lze tento potenciál
ještě více rozpracovávat a využívat pro účely
turismu. Záleží jen na marketingové strate-
gii, jak tuto devizu prodat a zprostředkovat
turistům. Příkladem by mohlo být obohacení
turistických stezek o nějaké zbojnické nebo
portášské legendy. Lidé mají rádi příběhy. Jed-
notlivé trasy by mohly být označeny turistic-
kými cedulemi, které by odkazovaly k rozlič-
ným příběhům ze slavné portášské historie.

Pokud se podíváme do jiné obce, konkrétně
Jablůnky u Vsetína, jedná se o obec, která je
paralyzována hlavním tahem silnice I/57, kte-
rý vede ze Vsetína do Valašského Meziříčí. Na
jednu stranu výhoda snadné dostupnosti oby-
vatel do větších měst za prací, na druhou stra-
nu ztráta atraktivity obce rozdělené frekven-
tovanou silnicí. Jak někteří místní poukazují,
není v jejich obci skoro nic lákavého. Nejedná
se o turistickou oblast, ale je zde v okolí hez-
ká příroda. Přitom zde neexistují ani značené
stezky či naučné trasy. Podle nich by se měla
Jablůnka i obce v okolí naučit vyzdvihnout své
přednosti a něco na tom postavit. Dosud ne-
vědí, jak s těmito přednostmi zacházet a jak
je prodat. Potenciálem je zde bezesporu jak
krajina, tak i kultura. Jistý prostor při rozši-
řování služeb a zároveň možností generovat
pracovní příležitosti se nabízí i ve využití ag-
roturistiky či otvírání bister a obdobných za-
řízení pro cyklisty.

Z hlediska cestovního ruchu můžeme říci, že
sledované území poměrně málo využívá mož-
nosti, které se v tomto ohledu nabízejí. V sou-
hrnu lze konstatovat, že situace v turismu
značně pokulhává jak za ideálními předsta-
vami místních lídrů, tak za přílehlými turistic-
kými destinacemi, které vydělávají na kvalitní
marketingové strategii či dlouholeté tradici
výstavby infrastruktury. Právě infrastruktura
pro poskytování služeb je v celé oblasti na
katastrofální úrovni, skoro by se dalo říci, že
v některých ohledech vůbec neexistuje či ne-
funguje. Samozřejmě, že základní služby pro
občany jsou dostupné, avšak pokud bychom
hovořili o kvalitní infrastruktuře ubytovací či
stravovací, je situace vskutku špatná. Většina
obcí, až na některé výjimky (např. Bystřička),
nedisponuje žádným typem těchto služeb,
což v konečném důsledku rozhodně nemůže
v budoucnu vést k rozvoji turismu, jak by si
místní podnikatelé, občané i radnice přáli.
Dle vyjádření respondentů se zde však v této
otázce nabízí i druhá strana mince, totiž, že
po těchto službách v oblasti ani neexistuje
příliš velká poptávka, jelikož zkratka turisté
neprojevují o tyto destinace zájem.

Jako reprezentativní příklad můžeme uvést
obec Jarcová, která nedisponuje žádným uby-
tovacím zařízením. Současně však obyvate-
lé ani nezaznamenávají, že by byl ze strany
turistů nějaký zájem po ubytování či, že by
se zde konal nějaký masový pohyb návštěv-

níků. Pokud se turisté přeci jen objeví, jedná
se pouze o čistý průjezd resp. krátkodobou
záležitost, což nejen souvisí s nulovou ubyto-
vací kapacitou, ale i s tím, že zde neexistuje
něco výlučně atraktivního, co by nebylo jin-
de v okolí. Zdá se, že pokud by v obci vznikl
například penzion či jiné ubytovací zařízení,
neměla by tato skutečnost příliš velký vliv na
přísun turistů a navýšení průměrné doby je-
jich pobytu. Obce jsou tak spíše tranzitním uz-
lem křížících se turistických tras a naučných
stezek, kde si projíždějící objednájí v místní
hospodě dvě piva a pokračují v cestě, než sa-
motnou vyhledávanou turistickou destinací
par excellence. Další problém s ohledem na
ubytovací kapacity spočívá v tom, že v otázce
výstavby je prostor značně limitovaný. Poziti-
vem sice je, že obec nepatří do CHKO, avšak
nevlastní zde žádné stavební parcely, které
by mohla pronajímat či prodávat. Všechny
pozemky tak vlastní soukromníci, kteří ve
většině případů parcely neprodají a raději je
odkážou někomu z rodinných příslušníků.
Obec lze pomyslně rozdělit na dvě části, a to
na centrální, která je domovem místních re-
zidentů žijících ve vlastních rodinných dom-
cích a na okrajovou část, která je rekreační,
kam jezdí chataři za odpočinkem. V tomto
případě se ale jedná o nemovitosti ve vlast-
ním držení. Pokud odhlédneme od hotelové
infrastruktury, není situace zas až tak špatná.
Obec i přes jisté limity nabízí potenciálnímu
návštěvníkovi poměrně kvalitní služby, co se
týče možností sportovních aktivit. Nachází se
zde kvalitní sportovní zařízení – tenisové kur-
ty, kde je možné provozovat beach volejbal,
nohejbal, tenis a jiné činnosti. Potenciálem
by mohlo být i uvedení do provozu přírodní-
ho koupaliště v Bečvě, a to v místě, kde se
občané v minulosti koupali. Bylo by potřeba
toto místo, které se nachází u hřiště prohlou-
bit a náležitě upravit přístup do vody. Právě
skutečnost, že se místo nalézá u hřiště, by
mohla být výhodou, která by z areálu vytvořila
kompaktní turistické centrum. Takové dílo
by samozřejmě muselo být schváleno ze stra-
ny Povodí Moravy jak ve smyslu stavebních
úprav, tak roubování dna. Dalším lákadlem by
mohlo být promítání filmů, jak plánuje obec,
ať už v sále kulturního domu, nebo na hřišti,
kde by vzniklo malé letní kino.

S problémem souvisejícím s krátkodobos-
tí pobytu turistů respektive s tím, že turisté
jenom obcemi projedou, se vesměs potýkají
všechny obce v regionu. Například v Ratiboři
(ostatně jako i jinde) není vybudována žádná
sít turisticky atraktivních míst, které by moh-
ly být zpřístupněny široké veřejnosti. Tento
aspekt by samozřejmě přispěl ke zlepšení si-
tuace a to navíc s ohledem na to, že není nut-
no si tato místa lidově řečeno „cucat z prstu“,
jelikož se zde tato místa nacházejí. Dále by
bylo třeba dokončit nebo rozšířit síť cyklos-
tezek, která by určitě ovlivnila návštěvnost
obce a přilehlých lokalit. Ratiboř má sice cyk-
lostezku napojenu na mezinárodní cyklostez-
ku vedoucí kolem řeky Bečvy (Velké Karlovi-
ce – Vsetín – Valašské Meziříčí – Rožnov pod
Radhoštěm), avšak chybí zde zatím napojení
na další obce. Například do Kateřin se cykli-
sta dostane už jenom po silnici, to samé platí
mezi Oznicí a Mikulůvkou, což rozhodně není
ideální z hlediska bezpečnosti silničního pro-
vozu a takto bychom mohli pokračovat dále.

Vybudovat sít turisticky atraktivních míst

Nejvýznamnějším turistickým potenciálem je
v rámci zkoumané lokality bezesporu rekrea-
ční oblast – přehrada Bystřička s třicetios-
mihektarovou výměrou, která se nachází ve
stejnomené obci (katastrální území Bystřič-
ka I) přibližně 8 km jihovýchodně od Valaš-
ského Meziříčí. Důvod proč na tomto místě
hovořím o „turistickém potenciálu“ a nikoliv
o turistické destinaci je ten, že tato nádherná
přehrada rozhodně nevyužívá své možnosti
pro rozvoj cestovního ruchu tak, jak by moh-
la, a například v sektoru služeb a vůbec záze-
mí má značné limity. Jistá respondentka zhod-
notila současný stav následovně: „*Když chce
někdo do našeho kraje dojet, je tady Bystřička.
Nic tady však kolem přehrady není a nefunguje.
Za socialismu sem lidé jezdili, avšak nyní
jedí do Chorvatska, nebo když se chtějí vykou-
pat zde, radši si vyberou Balaton, i když je zde*

kvalitnější voda⁸ Právě i toto můžeme pokládat za potenciál, že sem turisté nejezdí a naopak na Balatonu je totálně natřískáno... Postupně zde vše krachuje, hotely nefungují a chátrají. Vše je v katastrofálním stavu. Je to neskutečná ostuda.“ Jako příklad bychom mohli poukázat v tomto ohledu na situaci kolem dříve vyhlášeného hotelu Klenov ze třicátých let 20. st., který je v současné době vším jiným, než pozitivní vizitkou této turistické lokality. Stavba se během let opuštěnosti stala de facto ruinou a mnozí místní občané jsou, pokud jde o vzkříšení zaslé slávy hotelu, velice skeptičtí. Jejich přesvědčení bylo navíc o to více utvrzeno v červenci letošního roku, kdy byla nemovitost zařazena do veřejné dražby a získali ji již podruhé ti samí majitelé, kteří se o hotel doposud ne/starali. Veřejné mínění obyvatel Bystřičky se nese tak trochu v duchu zoufalství, pochybovačnosti a zlosti nad výsledkem této dražby. Závažnou situaci může doložit i vyjádření jednoho respondenta, který se nechal slyšet, že jistý občan Bystřice měl zájem Klenov revitalizovat, ale jeho entusiasmus rychle vyprchal poté, „co mu pět holohlavých svalovců vysvětlilo, jak se věci mají“. Dle vedení obce by pro současný stav bylo nejlepší hotel zbourat a postavit na stávajícím místě něco menšího.

dostatečnou kapacitou ubytovacích zařízení různých kategorií, letní kino – pořádají se tam promítání i koncerty, kemp/tábořiště – obec má v pronájmu od Povodí Moravy, chatová oblast a na jednom místě u pláže je provozován sezonní bufet. Obvod přehrady je však mnohem větší a zpravidla pro cestovní ruch nevyužitý. Musíme vzít v potaz, že potenciální turista nevybírám místo své dovolené (pokud uvažujeme o tom, že by zůstal na několik dní) pouze na základě atraktivity místa, ale stále více spíše na základě atraktivity služeb. V případě, že si eventuální klient zvolí Bystřičku pro svůj volný čas z hlediska druhu preferovaných zálib (např. relaxace, sportovní činnosti, rybaření apod.), v druhé fázi výběru nejeden z nich tento výběr zamítne, jelikož zjistí, že jsou jeho nároky na stravování, ubytování, sportovní aktivity, infrastrukturu, dopravní obslužnost atd. vyšší než může samotná destinace poskytnout. V tomto ohledu je třeba vzít v potaz, že tyto služby a vůbec celá destinace je jedním živoucím komplikovaným organismem složeným z mnoha sfér a složek (často i s komerčními aj. zájmy), a že absence dílčích složek či segmentů služeb ovlivňuje negativně fungování složek ostatních. Navíc netřeba říkat, že je nutné, aby tyto jednotlivé subjekty vzájemně kooperovaly, jinak musí zákonitě docházet k rozkladnému efektu, který je ve svém důsledku charakterizován nízkou návštěvností.

Výše zmíněnému taktéž nenahrává fakt, že se velká část ploch přilehlých k vodním plochám, kde by se potenciálně mohla budovat turistická infrastruktura (např. sportoviště – hřiště na plážový volejbal apod.) nachází v retenční záplavové oblasti samotné přehrady, což vylučuje její využití. I přes tento fakt jsou možnosti rozšiřování služeb na Bystřičce nemalé a nabízí se zde několik prázdných míst v nabídce trhu, která by bylo zajímavé zaplnit. Jednou z nich je například něco jako lanové centrum či přírodní exteriérová sauna. Právě sauna by mohla být velikým potenciálem par excellence v nabídce služeb cestovního ruchu v areálu přehrady. Exteriérem se v tomto smyslu chápe sauna, která se skládá z předešlého a jejího přírodního okolí (v tomto případě vodní plocha přehrady) což je de facto principem původních srubových saun, které jsou známy ze Skandinávie. Ne-spornou výhodou této sauny je stoprocentní využití přírodního okolí pro větší zážitek

saunování. V rámci možností při realizaci sauny na přehradě se nabízí i možnost sauny mobilní, která by klienty mohla vozit po celé přehradě. Potenciálem je bezesporu již ze své podstaty skutečnost, že tento typ saun je v ČR prakticky neznámý. Jedinou bariérou pro její realizaci je najít někoho, kdo by byl ochoten toto zařízení provozovat a bral by tuto atrakci jako stálou službu turistům, tzn. pravidelně by zatápěl apod. Další z možností ztraktivnění turistické destinace je například idea plovoucího mostu s opalovacími plochami na vodě či vybudování rozhledny nad přehradou, která by v ideálním případě měla být napojena na cyklostezku. Otázkou je, zdali by taková stavba byla povolena z důvodu CHKO a zdali by byl změněn územní plán.

Pokud se podíváme na další aspekt ovlivňující život v této turistické destinaci, je jím skutečnost, že je doba využití přehrady omezena pouze na letní měsíce. Neexistuje zde žádný atraktivní program, který by přitáhl hosty na nějaké pravidelné zimní akce. To se kauzálně odráží na skutečnosti, že lokalita jako taková díky sezonnímu odlivu turistů přichází o tržby a většina dostupných služeb funguje jen část roku, což vede k tomu, že drobní podnikatelé působící v místních službách fungují pouze sezonně a po zbytek roku se zabývají jinou výdělečnou činností.

Jistý potenciál skýtá bezesporu s ohledem na turistický ruch nikoliv pouze to, co se nachází kolem přehrady, ale i uvnitř. Na tomto místě hovoříme o rybolovu, který však není využíván tak, jak by mohl být. Jak někteří místní obyvatelé zmínili, situace kolem hospodaření s rybami není příliš růžová. Provozovatelem rybářského revíru je místní organizace Českého rybářského svazu ve Vsetíně. Podle vyjádření občanů razí svaz filozofii „*My si ryby nasadili, my si je taky vychytáme.*“ Tento přístup však zamezuje tomu, aby se přehrada mohla využívat například pro další podnikatelské záměry, včetně pořádání různých akcí a rybářských soutěží, které by nalákali další typ lidí. Těch soutěží by se dalo dělat i třeba pět až šest do roka, čímž by se taktéž prodloužila rekreační sezona, což souvisí s výše zmíněným bodem. Když člověk přijede v současnosti na přehradu a chtěl by si zde zachytat, neví ani, kde by si mohl koupit povolenku na tento revír, postěžoval si se jeden respondent. Dle něho by bylo záhodno, kdyby revír získal do

svého hospodaření nějaký soukromník, který by to zarybňoval a udělal z toho atraktivní vodu. Jiný usedlík se k této otázce vyjádřil následovně: „*Tady pod hrází se nachází líheň na malé plůdky. Produkuje ročně až 7 milionu korun, ale z této částky jsou živi spíš všichni v Ostravě. Právě proto se této lokality nechtějí zbavit a ani v budoucnu se jí nezabaví. Mají i sádky nad přehradou, roky a roky to mají na cizích pozemcích bez jakékoli smlouvy. Je to neprůstředné, ten zákon je udělán tak, že se mezi ně nedostanete, aby jim ten revír mohla třeba obec sebrat, na základě toho, že na tom špatně hospodaří. To prostě nelze. Dostávají spoustu dotací na zarybnění. V listopadu roku 2003, kdy se prováděla rekonstrukce hráze, byla přehrada vypuštěna a ty peníze, které se tam vrazili, tam prostě v těch rybách nebyly. Ještě se to navíc udělalo s takovou ostudou, že se tam utopilo mraky tun ryb v bahně, kdy to nestačili složit. Když dělají jiní rybáři výlov, udělají z toho atrakci, jak má být. Tady se čekalo, že když se vypouští jednou za čas přehrada, bude z toho obrovské haló, ale lidé z okolí se přijeli podívat a byli značně zklamáni.*“

Potenciál přehrady i jiných vodních ploch

Obrazně řečeno, mrtvo vládne i v jiných oblastech, pokud se podíváme na možnost rozvoje destinace z hlediska pořádání kulturních akcí. Bystřičku z hlediska organizačního můžeme rozdělit na dvě části, a to horní část kolem přehrady a spodní část, kde je většina trvale žijících obyvatel a kde se odehrává nejvíce akcí, které organizují místní spolky jako hasiči, myslivci, Sokol apod. Problém nastává především v otázce způsobu marketingu a organizaci. Chybí zde nějaký organizátor. Např. Sokol se potýká s nedostatkem lidí pro organizování svých akcí. Jak uvedl jeden místní občan, v podstatě každý týden se něco ve sportovním areálu děje. Lidé je však na organizování těchto akcí málo podílí. Důvody jsou především dva. Za prvé lidé, kteří něco děla-

Problematika poskytování služeb

Vraťme se však zpět k problematice poskytování služeb, jejichž kvalita i kvantita jsou nedostačující, zejména by bylo vhodné nabídnout rodinám s dětmi větší výběr aktivit pro trávení volného času (vodní sporty, cykloturistika, pěší turistika apod.) Bylo by více méně žádoucí, aby byly služby rozšířeny jak z hlediska množství (například navýšení ubytovacích míst), tak pestrosti jejich možností. Dá se říci, že zde funguje několik restauračních zařízení, vinárna, nějaké penziony s ne-

8 Na tomto místě je myšleno Koupaliště Na Stanoch – umělé jezero u silnice mezi Novým Hrozenkovem a Karolinkou vzniklé těžbou šterkopísku.

li, postupem času ztratili zájem a chuť nebo naopak mají chuť něco dělat, ale nezbyvá jim příliš sil. Z tohoto hlediska by byla potřeba organizátory akcí, kteří by tomu v zásadě rozuměli a věděli přesně, co chtějí.

Pokud se podíváme na turistické možnosti Bystřičky a přilehlých obcí v kontextu kulturním, můžeme konstatovat, že je zde kulturní život sice poměrně bohatý díky velkému množství aktivních lidí, kterým není jejich region ukradený a cíle spolupráci obcí s rozličnými spolky (obce většinou i tyto aktivity dotují)⁹, avšak ve srovnání s turistickou atraktivitou s ostatními oblastmi Valašska taktéž zaostává. V tomto ohledu nelze hovořit o příliš velkém potenciálu, který by mohl stát za zvýšenou poptávkou v cestovním ruchu. Společenských akcí se koná v těchto obcích nepočitatelně (bály, plesy, ochotnická divadla¹⁰, jarmarky, poutě, dětské dny nebo i konkrétní netradiční akce jako Kaprobraní v Mikulůvce, mariánská pouť v Przně, apod.) ale nutno přiznat, že se jedná z hlediska atraktivity spíše o akce, které jsou cíleny na místní obyvatele nebo lidi z blízkého okolí. Vyloženě široce vyhlášených akcí za hranicemi mikroregionu, které nalákají turisty je poskromnu. Z těchto můžeme rozhodně jmenovat největší folklorní událost v regionu Liptálské slavnosti, kde účinkují folklorní soubory z celého světa nebo již zmiňované stále populárnější Portášské slavnosti ve Valašské Bystřici. Předpokladem fungování těchto akcí je především existence nějaké aktivní skupiny či skupin, bez jejichž přičinění by akcí nebylo. Příkladem takového kolektivu může být občanské sdružení nazvané Sdružení přátel Kateřin, jehož cílem je podílet se aktivně na rozvoji své obce. Tento spolek se nemalou měrou zasloužil o oceně-

9 Většinou obce přispívají něco málo ze svého obecního rozpočtu, to co jsou schopny. Řádově kolem několika tisíc korun ročně. Jinou obvyklou možností podpory je výpomoc technická, materiální či organizační (vyvěšení plakátů, kopírování propagačních materiálů, zapůjčení laviček, nářadí apod.

10 Na tomto místě je třeba zmínit divadelní soubor CHAOS z Valašské Bystřice, kde má divadlo více jak stoletou tradici (první písemně doložená hra byla představena již roku 1897). Více o tomto občanském sdružení viz <http://www.divadlochaos.cz/> nebo o historii ochotnického divadla v obci in: Valašská Bystřice 1651-2001, Valašská Bystřice 2001

ní vesnice roku 2014. Skutečnost, že jsou na tomto místě zmíněny Kateřinice, nemá v žádném případě evokovat čtenáři myšlenku, že by ostatní obce byly ve spolkovém životě chudší, ba naopak. Nemá však cenu zde popisovat všechny. Co je jisté, že poslední dobou dochází k jistým snahám o revitalizaci tradice a to obecně na celém zkoumaném území. Takový trend je zřetelný například v Ratiboři. Spolky zde fungují velice aktivně a zároveň neustále dochází k oživení spolkového života a zachovávání vesnické pospolitosti. Vysvětlení můžeme hledat v tom, že postupem doby staří pamětníci vymírají a mladí stále více chtějí navazovat na své staré tradice. V minulosti byly dle respondentů snahy o ožívování těchto regionálních aktivit ve stále větším útlumu, ale nyní začíná být vše v tomto ohledu na vzestupu. Kulturní život je tak v obci poměrně bohatý, a to dokonce tak, že si člověk musí často vybírat, jestli půjde na zábavu, jarmark, Gulášový festival, obecní zabíjačku, výstavu květin, koncert v kostele nebo někde open air, ples, oslavu dne matek, setkání seniorů, turistický pochod „Po ratibořských hrboch“ nebo divadelní představení. Podle vyjádření jisté respondentky samozřejmě obec nežije v oblacích a musí pečlivě jednotlivé akce vybírat nebo limitovat, jelikož lidé neseďí na matracích s penězi a jen stěží si mohou dovolit přijít na tři zábavy za sebou.

I přesto, že aktivity místních formálních skupin v regionu dosahují vysoké intenzity, je nutno konstatovat, že je poměrně složité identifikovat ty komunity, které by mohly generovat pracovní příležitosti, jež by byly dlouhodobě udržitelné, tedy byly by ze své podstaty dlouhodobě samofinancovatelné a nezávislé na vnějších dotačních či grantových stimulech. Existuje pro to mnoho důvodů, jako například ta skutečnost, že nemalá část spolků funguje na bázi dobrovolnictví, což z podstaty věci přímo popírá možnost někoho zaměstnávat, nehledě na časovou indispozici samotných aktérů, kteří nemohou vkládat do věci sto procentní nasazení pro daný záměr, jelikož je jejich bohužel činnost pouze otázkou jejich volného času. Další svízel se dá najít ve chvíli, kdy určitá komunita má jistou představu o své seberealizaci a potenciál zaměstnávat by u ní existoval, ale nedisponuje žádnými finančními prostředky k uskutečnění plánu. Je zřejmé, že nedostatek kapitálu je hlavním predispozičním faktorem, který veškeré záměry po-

souvá do sféry nenaplnění. Podstatnou zátěží je nadto mnohdy problém legislativního a byrokratického charakteru (například povolení s pozemky), v lepším případě nedostatečným podnikatelským duchem účastníka. Významným měřítkem je taktéž okolnost a druh aktivit, které sledované společenství vyvíjí. Ne vždy lze označit konkrétní možnosti, jak by se činnost komunity dala propojit s vytvořeným pracovním místem. V některých případech můžeme hovořit dokonce o souběhu všech problémů, kdy funguje v obci jistý aktivní spolek, jehož členové provádí zcela dobrovolně, ze zájmu určitý druh sdílených činností, jejichž realizace je odvislá od dostatku volného času a finančních zdrojů pokrývaných z jejich vlastní kapsy. Může se v rámci tohoto souběhu okolností stát, že jim k realizaci navíc schází třeba nějaké zázemí (např. prostory), které si žádá finanční toky zvenčí. Nadto jejich aktivity nevykazují žádnou výdělečnost (což v rámci jejich potřeb a motivů není ani cílem), takže poptávka po pracovní síle z jejich strany je zcela v tomto ohledu nerelevantní. Více možností skýtá v regionu sektor sociálních služeb zaměřený ve své práci na pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci (matky s dětmi, bezdomovci, příslušníci etnických menšin, uprchlíci apod.), jelikož práce s klienty vyžaduje zaměstnance, a navíc v lepším případě lze na základě snah podpory klienta vytvořit pro něho místo prostřednictvím nějakého druhu podnikání (např. sociální podnik).

Možnosti sektoru sociálních služeb

Zemědělci a jejich problémy

Sledované rurální území je svým přírodním charakterem z hlediska obhospodařování půdy typickým podhorským až horským regionem s velmi rozptýlenou zástavbou. Drsné přírodní podmínky a celkově krajinný ráz (vyšší nadmořská výška, úzká údolí, strmé svahy, jílovito-kamenitá půda) odnepaměti ovlivňovaly způsob života tamního obyvatelstva, které bylo závislé na tradičních způsobech hospodaření (na Valašsku salašnictví, pastevectví). Přírodní krajina této oblasti dodnes předurčuje především k intenzivní¹¹ i extenzivní zemědělské činnosti, i když v posledních letech dochází k útlumu intenzivního zemědělství, a stále více se prosazují ekoagrikulturní přístupy. Vzhledem k tomu, že zde půda není příliš úrodná, je rostlinná výroba omezena především na méně náročné plodiny, jako jsou obiloviny a pícniny. Z živočišné výroby můžeme jmenovat především pastevní chov skotu. Vzhledem k hornatinovému charakteru krajiny, kde je hlavní zástavba vměstnána do úzkých dlouhých údolí, nenabízí místní prostředí příliš příhodných podmínek pro průmyslovou výrobu ve velkém. Funguje zde sice mnoho prosperujících firem, avšak jedná se v zásadě o podniky malé nebo středně velké. Pokud odhlédneme od situace v okolních velkých městech jako je Rožnov pod Radhoštěm, Valašské Meziříčí či Vsetín, kde je koncentrováno největší množství podniků, lze konstatovat, že v tomto ohledu za těmito městy následují obce, které jsou napojeny na dopravní infrastrukturu, tedy především ty které leží na hlavním tahu E442 mezi Rožnovem a Val. Meziříčím (Zašová, Zubří) či I/57 mezi Val. Meziříčím a Vsetínem (Jablůnka). Je zřejmé, že zde hovoříme o venkovském

11 Např. fungující **Zemědělské družstvo MÍR se sídlem v Ratiboři**. Katastr družstva se rozkládá v západní části okresu Vsetín. Hlavním odvětvím výroby je živočišná výroba – chov skotu a především produkce mléka a v návaznosti na ni taktéž rostlinná výroba, která má zajistit krmivo pro skot. Místní ZD je zároveň největším zaměstnavatelem v obci. Podle respondentů zaměstnává kolem 70 lidí. Významná je co do velikosti v regionu i firma AGRO-BESKYD, spol. s r.o. z Bystřičky, která funguje v rámci ekologického systému hospodaření. Zaměřuje se na chov skotu s masnou užitkovostí v systému bez tržní produkce mléka. V současné době obhospodařují travní porosty na katastrálních územích šesti obcí – Bystřička, Růžďka, Malá Bystřice, Valašská Bystřice, Jarcová, Brňov.

prostředí, takže podniky o kterých hovoříme, jsou víceméně velmi malé. Ostatní obce jsou odříznuty a na tyto hlavní tahy jsou napojeny silnicemi druhého řádu. Nedostatečná infrastruktura je potom jedním z prvků, který stojí za tím, že neexistuje v obcích skoro žádná podnikatelská aktivita. Navíc, pokud některé tyto dědiny neleží v CHKO, kde se nesmí stavět, nejsou zde většinou dostupné volné pozemky, kam by se nějaký podnik mohl vtěsnat. Je jisté, že velká průmyslová výroba a investice tohoto směru jsou pro tuto lokalitu artiklem, který má své limity (infrastruktura, CHKO, nedostatek pozemků, terénní nerovnost apod.) a v zásadě po něm není poptávka. Je zřejmé, že nelze hledat potenciál v průmyslu a nějakých obřích investicích, ale spíše se přizpůsobovat trendům, které jsou souměřitelné s tradičními způsoby výroby a hospodaření, tedy podporovat šetrnou zemědělskou výrobu založenou především na bázi ekologického zemědělství za podpory místních producentů a jejich produktů.¹² V tomto směru by šlo potenciál rozšířit i v oblasti aktivit ekofarem v oblasti agroturistiky. Nelze zapomenout taktéž na skutečnost, že místní krajinu tvoří z velkého procenta lesnaté plochy, takže lze hledat alternativy ve větším rozvoji dřevozpracujícího průmyslu jak v technologiích, tak inovacích. Ostatně právě zpracování dřeva bylo v minulosti vedle zemědělství hlavním zdrojem obživy místního obyvatelstva.

¹² Podpora regionálních producentů a jejich produktů je téma par excellence. V oblasti operuje mnoho domácích zpracovatelů, kteří něco produkuje (sýry, frgály apod.), avšak jejich činnost je v zásadě ilegální, jelikož nemají potřebné živnostenské oprávnění nebo nějakým způsobem nesplňují podmínky pro podnikání. Problém je především administrativního a finančního charakteru. Tito malovýrobci mají ve většině případů zřetelnou představu o svém podnikání, avšak nedisponují kapitálem, aby si například zařídili tu či onu konkrétní zpracovnu či výrobu. Z tohoto titulu je třeba tyto lidi podporovat a pomocí třeba legislativně legalizovat jejich činnost apod. (například ze strany MAS, mikroregionů), jelikož se jedná o nemalý potenciál, který může mít přínos pro region.

I přesto, že zemědělci mají v regionu mezi obyvatelstvem tradičně dobré jméno a jejich aktivity nejsou z většiny limitovány CHKO (CHKO se nachází jen na malé části předmětného území), nelze zdaleka hovořit o tom, že by byla situace v zemědělství ideální. I zde se v tomto sektoru lidé potýkají s menšími či většími problémy. Podle zjištění jich je příliš mnoho na to, aby bylo možno je všechny v této publikaci kvantifikovat a tak se pokusím upozornit pouze na některé z nich. Respondenti často uvádějí, že jedním z problémů, které ohrožují zemědělství do budoucna, je skutečnost, že současná nastupující generace má jen pramalý zájem se realizovat v této výrobě. Trend je takový, že mladí nechtějí po starších tento způsob obživy přebírat a hledají jednodušší alternativy, které nabízejí více peněz a méně dřiny. Na jednu stranu je stále větší poptávka po lidech v zemědělství, na druhou stranu jen málokdo chce studovat některý ze zemědělských oborů. Proto lze předpokládat, že pokud se situace nezmění, bude pokračovat trend stárnutí nyní aktivních zemědělců, kteří jen stěží budou nahrazeni mladou krví. Další nesnází je dle informátorů fakt, že došlo v minulosti k jakémusi přerušování tradice zemědělství, kdy vše skončilo zakládáním družstev za socialismu a v porevoluční éře dosud nedošlo k obnově a rozvíjení tradičních způsobů kooperace jako je tomu například v Rakousku či jiných západních zemích. Tam jednotlivé farmy, družstva apod. čile spolupracují a půjčují si zemědělskou techniku, kterou by si sami nemohli dovolit. Na Valašsku toto nefunguje a ani pro takové chování není vůle. Každý zemědělec považuje ostatní z branže za konkurenci, nikoliv za potenciál k větší průraznosti na trhu. Jak například vypověděla v této věci respondentka: „V Rakousku jsem viděla, jak se tam ti lidé prostě sjíždí, vozí si tam do nějakého místa své produkty, kde si to nechají zpracovat a společně si to prodávají na trzích. Tady prostě nic takového neexistuje a je to škoda.“ Jednoduše by bylo užitečné zavést na dobrovolné bázi jakési síťování farem, kdy by došlo k jejich vzájemnému propojení na základě výpomoci, spolupráce i propagace. Některé zemědělce zase naopak trápí, že pozemky, které vlastní nebo mají v podnájmu, jsou územně roztroušené. Ideálním stavem věci, i když samozřejmě technicky i právně komplikovaným, by bylo provést pozemkové úpravy a jednoduše tyto polnosti povyměňovat tak, aby došlo k jisté defragmentaci

obhospodařovaného území. Současný stav, kdy například jeden pozemek vlastní dvacet majitelů, pramení z historického vývoje, kdy určitý pozemek zdědilo například pět synů a ti ho postupně nadále štěpili mezi své další potomky. Pokud se podíváme na samotnou krajinu, je třeba do budoucna počítat s její obnovou, tedy především provádět v krajině takové úkony, které budou šetrné ke specifickému ekologickému charakteru lokality. Hovoříme zde především o obnově původní krajinné struktury daného území, tj. vytvoření autochtonních druhových biopásů, obnovu původních stromořadí, sadů se starými regionálními odrůdami ovocných dřevin, vytváření remízků, úvozů, mezí a porostů kolem břehů tvořených rozptýlenou zelení, (samostatně či ve skupinách rostoucí stromy a keře, které se přirozeně vyskytují v zemědělské krajině) jako tomu bylo v minulosti ještě předtím, než došlo k poválečné intenzifikaci resp. kolektivizaci zemědělství a stále více vznikal typ vyprázdňené krajiny popisované často jako „*large-scale landscape of collective openfields*“. Tyto všechny úpravy by měly kopírovat jak záměry z pohledu udržení ekologického rázu krajiny, tak i estetického. To se může odrazit ve vnímání atraktivity krajiny v cestovním ruchu. Nutno doznat faktu, že revitalizace rozptýlené zeleně a vůbec obnova struktury krajiny má v zásadě polyfunkční charakter (retenční, protierozní apod.) a nelze ji do budoucna podceňovat.

Diletantsky a nekompetentně nastavená legislativa stála zde na valašském hornatém území za vznikem vcelku paradoxní situace, kdy místo toho, aby docházelo k tomu, že se zemědělci pokoušeli v souladu s dobrými zemědělskými a environmentálními podmínkami hospodařit na svých pozemcích (viz nařízení vlády č. 144/2005 Sb.), snažili se rozptýlenou zeleň spíše vykácat, aby se jim navýšila plocha pastevních areálů pro vyšší příjem dotací, tak jak požaduje metodika LPIS (registru půdy, geografický informační systém provozovaný ministerstvem zemědělství především pro účely dotací.).

Problémy zemědělců jsou v místním regionu velice obdobné těm, se kterými se potýkají i v jiných částech České republiky. Většina z nich je sužována velkým byrokratickým tlakem ze strany státu a jeho kontrolních úřadů. Někdy hovoří zemědělci doslovně o šikaně, sekýrování a pronásledování. Dlouhodobým oříškem, se kterým se potýkají, je souběh dvou nepříznivých okolností, totiž poměrně nízká míra inflace versus neustálé snižování cen některých komodit na trhu jako je vepřové maso či mléko, jejichž koncové (spotřebitelské) ceny v žádném případě nepřikládají důležitost dlouhodobému negativnímu vývoji zemědělských cen, a tak samozřejmě dochází k tomu, že se mnohdy zemědělci – farmáři ani nevyplatí cokoliv chovat či vyrábět, jelikož samotné výrobní náklady jednotlivých složek jsou vyšší než ceny výrobků v řetězcích supermarketů. Vedle tohoto problému se někteří zemědělci nemohou smířit s liberalizací resp. zrušením mléčných kvót na konci března 2015, které byly zavedeny v roce 1984 kvůli zamezení nežádoucí nadprodukce a stabilizace trhu s mlékem. Logickým vyústěním je strach a neblahá očekávání, jak se tento revoluční krok projeví v dlouhodobé rovině na cenách mléka. V současnosti tomuto možnému trendu nenahrávají ani sankce uvalené na Rusko.

Obnova krajiny a šetrné hospodaření

5.

Členové výzkumného
týmu a kontakty

5 Členové výzkumného týmu a kontakty

Libor Čech – sociální antropologie

www.pracovnavyky.cz
www.fdv.mpsv.cz

**Možnosti rozvoje území – Základní mezioborová studie
pro Zlínský kraj, Valašské Meziříčí**

Editace a zpracování textu, korektury – **Romana Růžičková**

Grafická úprava – **Zuzana Dvorská, *www.mertli.cz***

Vydal: Fond dalšího vzdělávání, Na Maninách 7, 170 00 Praha 7
Praha, 2015

